

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Դարի 2-րդ քաղաքի և Եղիսաբէթ Սարգսեան Միջնորդական Գնահատման և Իշխանութի Մարիամ Յովհաննիսեան Երկայնաբազուկ-Արդու թեանը սրտի
ցաւով յայտնում են աղքատներին և ծանօթներին առաջինը սրտու, երկրորդը՝ ամուսնու
և երրորդը եղբոր

ՄԵԼԻՔՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆՑԻ

մահը: Ամբողջները լինում են ամեն օր, երեկոյան ժամի 6-ին, Օրթոճալայի սեփական
տան մէջ: Յուդարկաւորութիւնը լինելու է չինգաթի, սեպտեմբերի 24-ին, դէպի Վան-
քի մայր-եկեղեցին, առաւօտեան ժամի 9-ին. թաղումը կը լինի Թէլէթ գիւղի տոնա-
կան դամբարանում:

2—3

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կամ հրաշք կամ ոչինչ. Առաջին պաշտօնա-
կան պատասխանը.— ԵՆԻՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի
առաջարկութիւն. Նամակ Խմբագրութեան. Նա-
մակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.— ՄԲՏԱ-
ԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքիա և Անգլիա. Դրե-
ֆուսի գործիչ չորսը. Արտաքին լուրեր.— ԽԱՌՆ
ԼՈՐԲԵՐ.— ՀՅՈՒՍԿԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ-
ՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սուղուղ:

ԿԱՍ ՀՐԱՇՔ ԿԱՍ ՈՉԻՆՉ

«Ինչ էք շինում»,— հարցնում էք զուր
գաւառացի խնտիկներն երիտասարդին,
պատահելով նրան Թիֆլիսում: «Ինչ կա-
րելի է շինել, պատասխանում է նա խոր-
հրդաւոր հաւատանքով, ոչ մի մեծ գործ
չէ աջողվում, իսկ մանր-մունք գործերով
զբաղվել չարժէ»:

Այդ խօսքերը մեր ամբողջ խնտիկնե-
րի մէջ աշխարհայեացքն է բովանակում:
Իրանք, ճշմարիտ է, անմիտ խօսքեր են,
բայց ինքնաւարդ արագ ման համար
այնքան յարմար, որ ամեն մէկը զբաղում է
գիմնականով, ամենքն էլ այդ վաճառն են
իրանք ձեռքն առնում.— Հայ խնտիկներն
երիտասարդի կարծիքով, երբ է աջողվում

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՈՒԼԴՈՒՉ

Ինչ անենք... ամեն ինչ պայտէս անողին,
Ամեն, բէր ամեն լուսաւորողին...
Գաւառ-Գաւառ

Սահմանները, կլանում, բնակիչները: Ուրիշայի շրջա-
կալում գտնվող Երեւանի շրջանը Սուղուղի շրջան-
ները, Ժողովրդի պարագաները: Ուսում, հայերը ուս-
ման մէջ: Հարգելի Հարգաւորութիւններ: Թիւրքա-
յան հայերի մահաբազանութիւնը ընդունելու վը-
տանքը: Եւրոպայի անտարեքրութիւնը:

Սուղուղը գտնվում է Ուրմիայի լճի հարաւ-
արեւելեան կողմում: Սահմանները կազմում են
արեւելեան կողմից՝ Քիւրդիստանի (պատմական
Մարաստանի) Սուղուղ-բուլաղ քաղաքը չըջակա-
նելով, հարաւային կողմից՝ Քիւրդիստանի Լա-
շան գաւառը, արեւմտեան կողմից՝ Քիւրդիստա-
նի Ուրմիայի լճից: Սուղուղի գիւղը հարթ
է. նա համարեա թէ մի դաշտավայր է, որի
վրա կան միայն մի քանի սարեր և մի լեռ-
նաշղթայ, որը տարածվում է Սուղուղի արեւմ-
տեան կողմից մինչև Սուղուղ-բուլաղի մոտերը
50—60 վերստ երկարութեամբ: Սուղուղի տա-
րածութիւնը արեւելքից մինչև արեւմուտը կը լինի
մօտ 40 վերստ, իսկ հիւսիսից մինչև հարաւ մօտ
15 վերստ: Կլիման բարեխառն է: Առում են
որ մինչև վերջին տարին եղանակները շատ լաւ
էին լինում. ձիւնը թիչ էր գալիս և ձմեռը լի-
նում էր կարճատև, իսկ փետրվար կամ մարտ
ամսից սկսվում էր տաքութիւնը, անձրև էր գա-
լիս համարեա թէ ամեն ժամանակ կանոնա-
ւոր, որի հետևանքը լինում էր չափազանց է-
մանութիւն: Իսկ անցեալ ձմեռը դրա բոլոր-
վին հակադասութիւնը եղաւ. ձիւնը եկաւ սարսա-
փելի չափերով, ձմեռը բաւականի երկար,
բուքերն անպակաս էին, այդ բուքերից ամե-
նաստիկը եղաւ դեկտեմբերի բուքը, որը ձա-

այնպիսի անսովոր գործեր կատարել, որ
ամբողջ ազգը խնայ և զարմանայ, չար-
ժէ ոյժերը և ժամանակը վատնել համեստ,
տեղական նշանակութիւն ունեցող, բայց
շատ օգտակար ձեռնարկութիւնների վրա,
որովհետեւ այդպիսի մանր գործեր կարող
են կատարել և հասարակ մահակա-
ցունքը, մինչդեռ ամեն մի բժիշկ, փա-
տարան, ինժեներ, կամ լաւ ուսուցիչ ստա-
ցող պաշտօնայ բոլորովին ցանկութիւն
չունի իրան «հասարակ մահակացունքի»
շարքերի մէջ դասել, և, հետեւաբար, պա-
րակել այնպիսի գործերով, որոնք հա-
մազգային գին չունեն:

Նպաստել որ և է դպրոցի բացման,
ձեռնարկել գաւառական քաղաքում գրա-
դարան հիմնելուն, կազմակերպել գրադէտ
երիտասարդների և օրիորդների շրջաններ
և զբաղեցնել դրանց հասարակական հար-
ցերով, միջամտել տեղական խնտիկների
լուծման, հոգալ բանւորական փոխառու
կասալի հիմնարկութեան մասին՝ եթէ իր
ապրած քաղաքում բանւորներ կան, աշ-
խատել, որ օրինաւոր մարդիկ ընտրվեն
բազմաթիւ և տանուտէր՝ եթէ ինքը գիւ-
ղական ժողովրդի հետ գործ ունի, տա-

նապարհին խնդրել էր մի քանի մարդ, իսկ
գիւղերում ձիւնը կանգնած էր 3—5 արշին
բարձրութեամբ, դրանից յետոյ երկրորդ սա-
րսափելի բուքը կարելի է համարել ապրիլի 6-ի
բուքը, որի պատճառով չըջակայում, մանա-
ւանդ Լաշանում կոտորվելին մի քանի հարիւր
կենդանիներ. առաջ եկաւ միջերկրի կրկնա-
պատիկ թանգութիւն, որի պատճառով թշուա-
ռութեան մէջ ընկաւ առանց այն էլ աղքատ,
թշուառ գիւղացին: Մարտի է օդը բայց սրբան
աւելի մաքուր պէտք է լինել, եթէ սովորու-
թիւն լինէր արտաքիններ շինելը. ամեն մի
գիւղ կամ տան բալի ներկայացնում է ապակա-
նութիւնների մի կոյտ: Չը նայած այդ բոլորին,
օդը այնքան առողջարար է, որ հիւանդութիւն-
ներ համարեա թէ չեն պատահում: Առողջարար
է նաև ջուրը, կան նոյն իսկ աղբիւրներ, որոն-
ցից մի քանիսը հանքային են. բայց քանի կօ-
պէկ արժի այդ բոլորը, երբ կեղտոտ, անմաքուր
մահաբազանք թունաւորում է այդ հրաշալի
ջրերը՝ նրանց մէջ լուսնալուծ երեխաների ապա-
կանված չորերը, կատարելով այնտեղ նամաղը...
Արգասանդ է հողը, մանաւանդ սարերում, ուր
բերք է տալիս մէկին 8, 9, 10, երբեմն էլ
12—15. անբերելի տարիներում բերք ստաց-
վում է մէկին 3—4:

Սուղուղում բնակիչները մեծամասնութիւնը
կազմում են պարսիկները. որոնք կոչվում են
դարաւիաւիաւ: Բացի պարսիկներից կան
նաև մեծ քանակութեամբ ջրգիւր, հայեր, հրէա-
ներ և ասորիներ: Սուղուղի ամբողջ ժողովրդի
թիւը հաշվում են աւելի քան 20,000. դրան-
ցից աւելի քան 10,000 պարսիկ, մօտ 5,000
բուլաղ, մնացածը հրէաներ, հայեր և ասորիներ:
Մի ժամանակ, ինչպէս պատմում են, Սուղուղ-
ում եղել է մի քանի հազար հայ, իսկ այժմ
նրա 1/4 անգամ չը կայ: Պատճառները եղել են
զանազան. ոմանք գաղթել են զանազան կող-
մեր, ոմանք ձուլվել են մահաբազանների հետ
լեզու չիմանալու պատճառով և այլն, այնպէս
որ այժմ Սուղուղում և նրա շրջակայքում հա-

րածել զբեր, ժողովրդացնել մամուլի
մէջ յարուցող հարցերը և այլն, և այլն—
այդ բոլորը մեր խնտիկների համարում
է երկրորդական գործեր, որոնցով կարող
են զբաղվել երկրորդական մարդիկ...
Հայ խնտիկները երազում է հրաշք-
ներ գործել, և որովհետեւ հրաշքներ
գործելու շատ քչերն են կոչված, այդ
պատճառով նա ոչ հրաշքներ է գործում,
և ոչ էլ սովորական օգտակար բաներ...
Առաջին անգամ անընդունակ է նա, իսկ
երկրորդն էլ չի ուզում անել, և արդիւն-
քը այն է՝ որ մենք ունենք անգործունէութեան
մասնակցութիւնը խնտիկներից, որը
այժմ ոչինչ չի շինում, բայց երազում է
թէ երբ և ինչ այնպիսի գործեր պիտի
կատարի, որ ամբողջ աշխարհը ափշած
մնայ...

Ահա՛ այդ է պատճառը, որ տա-
րիներն անցնում են տարիների ետեւից, և
չը նայած որ անընդհատ աւելանում է
մեր խնտիկների թիւը, մենք ոչ հը-
րաշագործներ ունենք և ոչ էլ սո-
վորական բարեխղճ՝ աշխատաւորներ:
Կամ հրաշք կամ ոչինչ.— Ահա՛ մեր խ-
նտիկներից զատողութեան եղանակը:
Նա՛ այդ է պատճառը որ մենք ունենք ին-
տելիկներից գործունէութիւն:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԻՐԱՆԸ

Հռոմից հեռագրում են որ «Italia» լրագրի
մէջ տպված է Իտալիայի հետեւալ պատասխանը
գիւղական մասին եղած առաջարկութեան:
Ահա՛ այդ պատասխանը. «Փաղաւորական կառա-
վարութիւնը ուշադրութեամբ ընդեց կոմս Մա-
րավիլիի յիշատակագիրը: Մինչև այդ թուղթն
ստանալը մենք չտարեցինք իսկոյն արտայայտել

գիւ. թէ լինի 1200 հայ: Հայերը Սուղուղում և
նրա շրջակայքում գտնվում են հետեւալ գիւղե-
րում:

Սուղուղում.	
Նաղաղէ գիւղ.	54 տ.
Մահաղբերա »	25 »
Ռահառան »	9 »
Թորոզաւ »	7 »
Գեռնաւ »	6 »
Քեռալանարա »	5 »
Գեռ »	4 »
Չալան »	3 »
Աւնա »	1 »

Գումարը 219 տուն. բնակիչները, եթէ հաշ-
ւենք միջին թուով 5 հոգի ամեն մի տան վրա, կը
ստանանք 1,095 հոգի կամ ժողովրդային 1200
հայ (միջին թուով իւրաքանչիւր տանը 5-ից քիչ
աւելի կարելի է հաշվել): Բոլորն էլ խօսում են
թիւրքերէն, որովհետեւ հայերէն չը գիտեն: Մի
քանի հոգի հայերէն խմբողներ թուում են հայ
քանանք, բայց նա էլ խօսում է թիւրքերէն...
Թիւրքախօս հայեր կան նաև Ուրմիայի մօտիկ
Բարանդուղ գաւառում, որոնք նոյնպէս չը գի-
տեն հայերէն. այս թիւրքախօս հայերը գտնվում
են հետեւալ գիւղերում.

Բարանդուղ գիւղ.	
Սարգարութ գ.	15 տ.
Կիլաթաք »	40 »
Թումաթար »	35 »
Բալանիլ »	28 »
Դարբառի »	32 »
Սառալան »	10 »
Սահաթիւ »	15 »
Եւթիմանաւ »	10 »

Գումարն է 275 կամ թէ ուրիշ խօսքերով
մօտ 1500 հոգի: Ուրեմն Սուղուղում, նրա շրջ-
ակայքում և Ուրմիայի մօտիկ Բարանդուղ գա-
ւառում թիւրքախօս հայերի թիւն է 2,700:

Հայերի սովորութիւնները պարսկական է.
գիւղի և երեսի մաղերը ամբողջ են պարսիկ-
ների նման. մօրուքը, բեկերը և ձեւերը հի-

մեր ամենամոտեցող համակրութիւնը այն մե-
զորդն է, որ ծարը ընդունել է Իր հովանաւորու-
թեան տակ, նոյնպէս և ամենայարգական հա-
մակրութեան զգացմունքը, որով մենք ողջունե-
ցինք նրա նախաձեռնութիւնը: Այժմ մեր աշ-
խատութիւնը հասցրած է վերջին Այն խնդրը,
որ ծարի կողմից առաջարկված է պետութիւն-
ների արեւադարձին, ի հարկէ, դժուարութիւն-
ներից զերծ չէ: Երևակայութեան մէջ սպառազի-
նութեան հարցի հետ միասին ծագում են և ու-
րիշ հարցեր, որոնց վերաբերմամբ դուք զանա-
զան հայեցակէտեր բուրրովին չեն համաձայն-
վում և որոնք, ընտելութեան ենթարկվելով, կարող
էին կօնֆլիկտայի ժամանակ շատ չուտ երեսն
բերել կարծիքների հակառակութիւն, որի հա-
րաւոր հետեւանքները անդադար մեղ մտաւան-
ջութիւն են պատճառում: Սակայն, ըստ մեր
հայեցակէտի, այդ դժուարութիւնները ոչ ան-
պայման են, ոչ անուշեղ: Բաւական է կօնֆլի-
կտայի ծրագրից դուրս գցել այն բոլոր հար-
ցերը, որոնք անհրաժեշտ կապակցութիւն չունեն
խաղաղութեան գործի հետ, կամ կը կարողանան
խանգարել նրա աշխուրթիւնը: Բաւական է որ
բոլոր բարդ հարցերը դրվին զգույշ, պարզ և ու-
րոշ ձևի մէջ և վիճաբանութիւնները հաշտու-
թեան և փոխադարձ զիջողութեան տանանք:
Րոմ պահանջ: Ի հարկէ Վայսերական կարիւ-
տի գործն է ձևակերպել այս ծրագրերը: Մենք
վաղորօք կատարելապէս համոզված ենք, որ այդ
ծրագրերը կը համապատասխանեն մեր ցանկու-
թեան, և մեղ հարկաւոր չէ սպասել ծրագրին,
որպէս զի պաշտօնապէս վճիռ ընդունելու մեղ
հետաքրքրող հարցերի վերաբերմամբ: Ուստի
մենք խնդրում ենք ձեռք յայտնել կոմս Մուրա-
վիլիին, որ թագաւորական կառավարութիւնն
ընդունում է մասնակցութիւն այն կօնֆլեքցի-
այի մէջ, որը կազմակերպում է ուղարկել մեղ
Վայսերական կառավարութիւնը, և որ մենք
պատրաստ ենք մեր բոլոր ոյժերով նպաստել
ձեռնարկութեան աշող վերջացնելուն: Յիշատա-

նայում են ինչպէս պարսիկները. կանանց ամե-
նամեծ մասը իրանց երեսները ներկում են
մեղրով, ինչպէս սովորութիւն է պարսկահի-
նների մէջ, որպէս զի գեղեցիկ երեսն: Պարը
պարսկական է և քրդական. օտարը դրանց
պարը տեսնելին չէ կարող զսպել ծիծաղը: Որ
և է պարսիկ մեռած ժամանակ, երբ մօլլան
իր ողբն է կարդում, նրան հետեւում են պար-
սիկները. իսկ հայ կանայք էլ հետեւում են պար-
սիկ կանանց՝ չարժանակիւղ սոսկալի ողբը...
Նիշեցեալին փոխանակ զագաղի մէջ տանելու,
հայերը տանում են նա շիւ վրա, ինչպէս սովո-
րութիւն է և պարսիկների մէջ: Արտաքին
գնում պարսիկների նման... Խօսակցութիւններ
ձեռ ամբողջապէս պարսկական է. աղօթքը տեղ-
տեղ արտասանում են պարսկերէն:

Ժողովրդի հագուստը—տղամարդկանցը՝ քեր-
զական է, իսկ կանանցը՝ պարսկա-
կան. տղամարդկանց գլխարկն է մի քէշա փա-
թաթած շաղ աւան թուով *): Կամ եղանակներով *),
հագնում են արեւաւոր, որը լինում է լայն,
ինչպէս քրդերինը. արեւաւորի վրայից հագնում
են մի ինչ որ հագուստ, պարսաստած նուրբ
քէշայից, որը կոչվում է ճիւստաւա և նման է
բաճկոնակին. վարտիկի միջին մասը այնքան
լայն է, որ համարեա թէ հասնում է գետնին.
Կոշիկները նոյնպէս քրդական են. իսկ գօտիկ-
ները բաղկացած են 3—40 արշին չից կամ
քիսէուց, նայած թէ՛ որքան կարողութեան տէր
է: Հարուստները, մանաւանդ հանդիսաւոր օրե-
րին, որքան կարողանում են շատ են հագնվում,
այն էլ իստ կտորներից պարսաստած և կա-
պում են 40 (քառասուն) արշին երկարութեամբ
մի գօտիկ, իսկ այդ գօտիկի մէջտեղում դետե-
ղում են մի փոքր և կէտ խնջաւ. ոմանց
չապիկները թիւերը լինում են արբան լայն և
երկար, որ հասնում են մինչև դետին, ինչպէս
սովորութիւն է Քիւրդիստանի մէջ:

*) Մի տեսակ խառն գործածք է և Թաշկենակի
նման:
) Նոյնը՝ միայն խառն և գոյնազգույն:

կազմը ստորագրել է Կանեվարո և կրում է սեպտեմբերի 3-ի իսկանդը: Նա ուղղված է Պետերբուրգի իտալական դեսպանին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
(Թղթակցություն)

Սուրբաշու գաւառի դաշտային մասում հացահատիկների կայսեր վերջնապարտ մաս է. բերքը միջակ և միջակից քիչ բարձր էր գաւառի գաւառի տեղերում: Լեռնային մասում հունձը նոյնպէս վերջնապարտ մաս է. բերքը բաւարար կարելի է համարել, թէպէտ երկար ժամանակ համարեա ամբողջ ամսվայ ընկացելու անջրդի ցանքերն անձրև չը տեսնան: Սովորաբար հացահատիկների գները որոշվում են նրանց կայսեր վերջնապարտ պէս: Դաշտային մասում հացահատիկների գները տարբերվում են 22—25 ր. խալվաբը, և որքան մեծը ծանօթ ենք պայմաններին՝ կարող ենք գուշակել, որ դրանից ցած՝ հազիւ թէ իշխի, իսկ գարնանը պուրը 1 րուբլուց հազիւ թէ պակաս լինի: Պարզ է, որ այդ գները ծանր են ժողովրդի համար:

Սրբ. ինչ է պատճառը, որ դաշտային մասում հացահատիկների բերքը նոյն իսկ միջակից բարձր, իսկ լեռնային մասում բաւարար է, բայց գները փոխանակ ցածրանալու է: դեռ բարձրանալու է: Երբ տրամադրութիւն են ցոյց տալիս: Սրա պատճառը մենք կամփոփենք համառօտ կերպով, հրաւիրելով հետաքրքրվողներին առանձին ուշադրութիւնը: Դաշտային մասում ժողովրդի խտութիւնը զգալի է և ամենքն էլ հողի սատարի պակասութիւն են դուռ: Այն ընտանիքը, որ բաղկացած է 12—15 անդամից, ունի 4—6 դեհատին հող. բաղաժիւր են այնպիսի ընտանիքներ, որոնք անդամների թիւով աւելի շատ են, բայց հող վեց դեհատինից էլ պակաս ունեն. իսկ համեմատաբար քիչ անդամ և շատ հող ունեցող գերդաստաններ բացառութիւն են: Որովհետև գիւղացու անտեսութիւնը առանց անասունների չի կարող կառավարել, և որովհետև դաշտային մասում ընական խտառակեր և արօտամարգեր չը կան, ուստի իրեն անհրաժեշտութիւն՝ գիւղացին իր հողի մի մասը պարագայում է խոտեր ցանելու, սովորաբար 1—1½ դեհատին տարածութիւն: Գիւղացուն հարկաւոր է կանխիկ փող վանալու անհրաժեշտ ծախսերը հողաւոր, որը ձեռք բերելու համար նա ցանում է անմիջապէս վաճառովը բոյնը. այդ կողմից առաջին տեղը բռնում է բաժակը և բօստանը, որը նոյնպէս 1—1½ դեհատին հող է պահանջում: Հայ ազգաբնակչութեան համար անհրաժեշտութիւն է կազմում խաղողի և միւս ծա-

Կանաչը, երբ ձիւն է լինում դեռնին, ման են գալիս կոշիկներով, իսկ ձիւնը վերացվելուց յետոյ՝ տարվայ մնացած ժամանակներում ման են գալիս ոտ առ ոտի: Կանաչում են զթում բանա կոշիկով մի հագուստ, որը նման է իւրեկայի, միայն կարճ, համարեա մինչև ծնկները: Կանաչում են գիւղի չլից պատրաստած շապիկ, կուրծքը այնքան բաց, որ պարզ երևում են նստիքները և ստամոքսի մի մասը: Դա ամօթ չէ համարվում. շապիկի վրայից հագնում են կանաչի արխաւով, իսկ հանդիսաւոր օրերին «գէյմա», որը արխաւովի նման է: Կանաչի գլխարկները նոյնպէս քրդական են. կապում են գլխին երկու մի քիտէի և ապա փաթաթում քեւալայա գլի: Կանաչից ունենք, ընկից անց են կապում գնդապետի նման մի զարդ, որը կոչվում է «սեխաբ»:

Ինչպէս տղամարդկանց համար պարծանք է հանդիսաւոր օրերին մեծ գօտիկ կապելը, այնպէս էլ կանանց համար պարծանք է հանդիսաւոր օրերին շատ թոււածաւն հագնելը, այն էլ պատրաստած խաւ կտորներից. կան այնպիսի կանաչը, որոնք հանդիսաւոր օրերին հագնում են 5—10 թումբան, խեղճը հազիւ է կարողանում չարժեք թումբաների ծանրութիւնից և քրտնաթաթում է լինում. բայց ինչ արած, դա պարծանք է:

Պարագում են երկրագործութեամբ, մի փոքր մասը առևտրով և արհեստով. հրէաները երկրագործութեամբ երբեք չեն պարագում, նրանց սիրած արհեստն է առևտուրը. բոլորովին աղքատները պարագում են ծառայութեամբ և միջակութեամբ: Դրանք կոչվում են «կարա»:

Թէ՛ Սուրբաշու և թէ՛ ամբողջ շրջակայքում, ամբողջ ժողովրդը շատ յետ է մնացել ուսման մէջ. վարժենութիւնը կատարեալ է այս կողմերում: Դրանք քաղաքավարի խօսքը հայտնաւոր են, որ սովորական է մանաւանդ կանանց մէջ... Ներկաները՝ հայ, թուրք, ընկեր, հրէայ թափառում են փողոցներում և սովորում են քրդական զարկել: Կայանալներ... Իւրաքանչիւր

աւարտների այգին, որի համար նա պարագանում է առնուազն 1/4 դեհատին հող: Հետեւապէս եթէ գիւղացին ունենայ 6 դեհատին հող, նա դրանից աւելի քան երեք դեհատինը պարագանում է ոչ թէ հացաբոյսի, այլ ուրիշ բոյսերի մշակութեան, իսկ ցորենի համար երեք դեհատինից էլ պակաս: Գիւղացին երեք դեհատինի վրա ցանում է 30—45 պուր սերմ. եթէ բերք ստանայ մէկին եօթ, կը գոյնայ 210—315 պուր, որից նա պէտք է վերցնի սերմացու, վճարի երբեմն հնձուորի, դաշտապահի, գիշերապահի, ջրբաժանի, նախարպանի և բազմաթիւ այլպիսի պահանջներ հողայ, որոնք, ըստ սովորութեան, ընական և այն էլ ցորենի բերքով են վճարվում: Բախտաւոր են նրանք, որոնց աշխույժում է իրանց ցանքից ամբողջ տարվայ պաշար ունենալ:

Լեռնային մասում դեռ ևս հողի բաւական ընդարձակութիւն կայ, որը բացառապէս ընդունակ է հացաբոյսեր աճեցնելու, բայց համեմատաբար քիչ է մշակվում: Սուրբաշուի լեռններում ընակվողները, որ բացարձակ մեծամասնութեամբ բնակվում են թուրքեր են, խիստ սակավապետ և սակավապահանջ մարդիկ են, մանաւանդ թուրքերը: Բաւական է, եթէ նրանցից իւրաքանչիւրը օրական երկու հատ դարի հաց ունենայ ուտելու, մի քրքրված արխաւով և մի կտակ վարդիլ՝ մերկութիւնը ծածկելու, իսկ ծիւղիկ համար էլ մի քանի չրուկ հասարակ թիւթիւն ունենայ, երջանկութիւնը կատարեալ է: Սաւայն ծուլութեան, խաբարայութեան և խաղախութեան կողմից սրանց հետ մրցող չի լինի: Սրանց դրանք ջրերը, եղել կամ մուտքւման՝ համեմատաբար աւելի աշխույժ, աշխատասէր ժողովուրդ են, որի շնորհիւ թուրքերի հետ համեմատած՝ նիւթականապէս նախանձելի են, բայց դարձեալ վայրենաբարոյ: Մշակութեան մէջ այդ տարբերւնդունակ է: Լեռնային մասում, ճշմարիտ է հողի ընդարձակութիւն կայ, բայց այնտեղ էլ դանապան պայմանների շնորհիւ հացաբոյս քիչ է մշակվում. հետևապէս՝ թէ՛ լեռնային և թէ՛ դաշտային մասում այնքան հացաբոյս չի արդիւնաբերվում, որ բոլորին գոհացնէր, պակասութիւն չը զգացվէր և նպաստէր գների ցածրանալուն:

Հացի պակասութիւնը Սուրբաշուի գաւառում վաղուց զգալի է և թանգութիւնը պարբերաբար կրկնվում է 2—3 տարին մէկ անգամ. դրա առաջին առնելու և մասամբ գոնէ պակասը լրացնելու համար առաջարկում ենք հետեւեալը. Լեռնային տեղերում կան նաև կալուածատիրական գիւղեր, որտեղ բացի գիւղացիների հողաբաժիններից (հաճախ) մնում են անմշակ հողաբաւոր դեհատներներով կալուածատէրերի ան-

չլիւր ազգութիւն Սուրբաշուի մի քանի գիւղերում ունի ուսումնարաններ, որոնց միայն անունով կարելի է ուսումնարան համարել. այդ դպրոցները մինչև այժմ էլ մնացել են խալիֆայական. նրանց մէջ կարդում են մի քանի աշակերտներ, այն էլ անկանոն. այսինքն մի օր գալիս են դպրոց, երեք օր չեն գալիս. չորս օր գալիս են, մի ամիս չեն գալիս, տասն օր գալիս են, 3 ամիս չեն գալիս. այդ պատճառով ոչինչ առաջադիւթութիւն չէ լինում: Ծնողները ուշադրութիւն չեն դնում ուսման արժէքը, իսկ աշակերտներն էլ երբ որ բարեհաճում են, այն ժամանակ են դնում ուսումնարան: Ցարկայ մէջ կարդում են 3—4 ամիս ձմեռը, իսկ ձիւնը վերացվելուն պէս՝ ցրվում են դաշտերը: Այդպէս է թէ՛ հայերն և թէ՛ Սուրբաշուում գտնվող միւս ազգութիւնների մէջ:

Ցանեակ տարիներից ի վեր գոյութիւն են ունեցել միութնաբանների միջոցով բացված դպրոցները. որտեղ դասաւանդվում են եղել է երբեմն աստուրներ, երբեմն հայերեն. արդիւնքը մինչև այժմ եղել է չնչին, որովհետև համարեա ոչ մի դրագէտ և ոչ մի ընդու իմացող չէ դուրս եկել այդ դպրոցներից: Սրանից 3 տարի առաջ Սուրբաշուի գիւղաւոր գիւղ Նաղաղեում բացվեց հայոց դպրոց. բոլոր ծախսերը հողում էր մի քանի քրքրած. ծախսվում է մի խաչը գումար, բայց արդիւնքը ոչինչ. և այդ այն պատճառով, որ դասաւանդութիւնը կատարվում էր վերոյիշեալ պայմանների մէջ: Մի քանի ամիսից յետոյ փակվում է դպրոցը շնորհիւ խառնակիչների: Անցնում է կարճ ժամանակ, անցեալ տարի մի անակնդէպ դիտարկածով գալիս է մի ուրիշը և բաց է առնում չին դպրոցը՝ սկսելով դասաւանդութիւնը դեռ յուլիս ամիսից: Թէ՛ ուսուցչի վարձը և թէ՛ զբոյրոցին վերաբերեալ միւս ծախսերը հողում է մի ուրիշ բարեկարգ. այնպէս որ թէ՛ աշակերտները և թէ՛ աշակերտութեանը ոչ մի կոպէկ ծախս չեն ունենում ուսում ստանալու համար: Ուսումնից ցոյց է տալիս գործունէութիւն... չաքա-

ձեռնմխելի (на правѣ исключительной собственности) հողերը. այդ հողերի տէրերը խրվում են պարտքերի մէջ, և իրանց հողերը մեծ ուրախութեամբ կը տալին մշակելու. համար Բացի դրանից լեռնային թուրք ժողովրդի մէջ կան բազմաթիւ մարդիկ, որոնք ունեն 10—20 դեհատին հող, բայց հազիւ 3—4 դեհատին կալուածում են մշակել, և նոյնպէս առաջարկում են իրանց հողերը ուրիշներին մշակելու:

Մեր կապիտալիստները հենց իրանց շահի տեսակէտից մեծ օգուտ կունենան, եթէ օր առաջ շտապեն գիւղատնտեսական ընկերութիւններ կազմել, միանալ կալուածատերերի հետ և փորձված գիւղատնտեսների աշակցութեամբ հողեր մշակեն, աշխատութիւնը հիմնելով վերջին կատարելագործված ձևերի վրա: Մեր կարծիքով՝ 1) գիւղատնտեսութեամբ պարագանով ընկերութիւնը՝ միւս առևտրական ձեռնարկութիւններից ոչնչով պակաս չի օգտվի, և կունենայ այն առաւելութիւնը, որ կը մշակի աւելի տարածութիւններ. 2) դրանով կարելի է ունենալ մեծ քանակութեամբ հացաբոյս և կարելիք եղած ժամանակներում օգնութեան դալ ժողովրդին, առանց մեծ գոհացնելութիւնների: 3) նիւթականապէս ապահովված ընկերութիւնը գիւղատնտեսութիւնը կը վարի կատարելագործված ձևերով, նոր մեքենաներով և օրինակ կը հանդիսանայ գիւղացիներին՝ ներկայ անմիջապէս ձեռք կերկրաբարանալիւր. գործում, և այն: Մենք խօսեցինք միայն սակաւահող գիւղացիների մասին, բայց կան և այնպիսի գիւղացիներ, որոնք բոլորովին հող չունեն և կառավարվում են ուրիշների հողերը մշակելով. որանք մեծ ուրախութեամբ կաշակցեն մեր անխաղած ընկերութիւններին, եթէ վերջինները խնձն առնեն հողեր ձեռք բերել և տալ մշակելու: Բացի դրանից՝ մենք կանգ առանք հացաբոյսերի մշակութեան վրա գլխաւորապէս նրա համար, որ այդ հացը այս երկրում ամենակենսականն է, բայց գիւղատնտեսութիւնից օգտվելու համար կան բազմաթիւ աղբիւրներ, որոնք թէպէտ նշանաւոր չա՛հ կարող են տալ, բայց բոլորովին աչքաթող են արված լոկ ժողովրդի տոգութեան և հասկացողների անփութութեան պատճառով:

Յովհ. Խօջաէյնաթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԿՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 21-ին
Որովհետև շատերը դիմում են ինձ հարցնելով՝ «արդեօք ձեռք է այն լուրը, որ իբրեւ թէ ես չափից դուրս մեծ պահանջ եմ արել Բագուի թատրոնի գեղակարներին և այդ պատճառով չեմ գնում Բագու», թիւյ տուէք Մշակու միջոցով յայտնել հասարակութեանը (եթէ նա լռական պարագայով 56 դաս. արդիւնքը դարձեալ ոչինչ, որովհետև դասաւանդութիւնը կատարվում է վերոյիշեալ պայմանների մէջ: Այս բոլորից պարզ երևում է, որ գործ կատարել ներկայ պայմաններում չէ կարելի, մինչև որ չը փրկվի իրերի վիճակը. բայց ինչպէս փրկել...

Հարկերը թէ՛ Սուրբաշու և թէ՛ շրջակայքում դանապան տեսակ են: Սուրբաշու շրջակայքի մի քանի գիւղերում, այն է՝ Միւսնապուր, Թաւրիպատուր, Սոյուլթափաշու և Կարափաշուում հարկերը քիչ են. իւրաքանչիւր ընտանիք տարեկան պէտք է տա 3 բէյա (մշակ): Յորենի, գարու և կորեկի արդիւնքի կէսը գիւղացուն է, կէսը գիւղի սեփականատէրերը: Բոլոր ծախսը և ջանքը գիւղացիներից հաշվելով. իսկ բաժնակ և գանազան ընկերակցներ ցանքում համար, իւրաքանչիւր թանաֆ (10 պուր ցորեն ցանելու տեղ) տեղին հարկ է վերցնվում 1 թուման (մօտ 2 ր.): Քեւալաթիւր գաւառի կոշված գիւղում աւելի պակաս է. ցորենից, դարուց և կորեկից իբրեւ հարկ վերցնվում է արդիւնքի ոչ թէ կէսը, այլ 10 բաժնից 2 բաժնի: Բոլոր ծախսը դարձեալ հաշվելով գիւղացիներից:

Սուրբաշուի գիւղաւոր գիւղ Նաղաղեում՝ հարեւր շատ են. ցորենի, գարու և բրինձի բոլոր տուրքերը հաշված՝ 2 բաժնի գիւղի աղային են, մի բաժնի գիւղացուն. ծախսը և ջանքը հաշվելով գիւղացիներ. բաժնեկից և ուրիշ բոլոր սեղաններից հարկ է վերցնում իւրաքանչիւր թանաֆ տեղին՝ 1 թուման: Իւրաքանչիւր տանից, իբրեւ հարկ, առնվում է 3—5 դռան, 20—25 մշակ, 5 հաւ. իսկ ձու, իւղ և այլպիսի բաներ, որքան լինը կամենայ. իւրաքանչիւր ձիւց իբրեւ հարկ առնվում է 3 դռան. կողմից 2 դռան, գոմէջից՝ 3 դռան, և այլն:

Սուրբաշուի Մաւսմաղքեա գիւղում հարկեւ ընդ աւելի շատ են, համարեա թէ սարսափելի. ցորենից և դարուց, բոլոր տուրքերը հաշված՝ աւելի քան 2 բաժնի աղային են, միւր գիւղացուն. բոլոր ջանքը և ծախսը գիւղացիներին:

միայն հետաքրքրվում է այս հարցով), որ դրանք լոկ թշնամական խօսքեր են: Այն ճշմարտութիւնը. նրք ներկայ փետրվար ամսին նոր դեկալարները առաջարկեցին դեռաւանդներին նոր պայմաններ, մենք բոլորս յաւելում ենք արեցինք մեր ստացած ուժիկները վրա, աչքի առաջ ունենալով Բագուի թանգութիւնը, որը յայտնի է ամենքին: Յետոյ մեր ընկերներից մի քանիսը գիւղացին և համաձայնեցին նոր դեկալարների առաջարկած ուժիկներին և գնացին, մի քանիսն ստացան պահանջածները, իսկ ինձ չը տուին այն գումարը, որը ես պահանջում էի և մնացի Թիֆլիս: Ինձ թվում է, որ ես ազատ եմ գործելու որոշել կամենամ, բայց ինձ դարձանում է մի հարց.—ինչո՞ւ մի տղէտ պարոն իրան երեկակալելով ուսուցիչ, որի գինը Թիֆլիսում ամսական 15—20 ր. կարող է ստանալ Բագու 40—50 րուբլի. ինչո՞ւ մի ինձենք, որը շատ քաղաքներում կը բաւականանար 3—4 հազարով, Բագու ստանում է 10—15 հազար. ինչո՞ւ նոյնը կարող են անել փաստաբանը և ուրիշները, իսկ մի դերասան, որ ստանում էր Թիֆլիս 150 րուբլի, չէ կարող պահանջել Բագուում 250 րուբլի, այն էլ ոչ ամբողջ տարին, այլ 7 ամիս, ունենալով հազար ու մի կարիքներ: Ինձ հասկանալի է այդ, որովհետև Բագու ամեն բան թանգ է, իսկ մեզ դատողներին—այդ հասկանալի չէ:

Ես հասկանում եմ, որ ամեն տեղ լինում են արժանի և անարժան, աշխատասէր և ծոյր, բարեխիղճ և անբարեխիղճ մարդիկ—առաջիններին խրախուսում են, ոչ մի տալիս, վարձատրում են, երկրորդներին ոչ: Եթէ ինչպէս լսում եմ, ներկայ դեկալարները դեռաւանդներից և դեռաւանդներից շատերի ուժիկներն աւելացրել են (քիչ թէ շատ, այդ մի և նոյն բանն է),—կը նշանակի՝ նրանց կարծիքով, ես անարժան եմ այդ ուժիկին և աւելորդ խմբում: Միմիայն ցածաճողի համարիկ կարող են ասել՝ «Պետրոսեանը երես է աւելի և կրեւ ես շատ հեռու եմ այն մտքից, որ մի քանի տղէտներ վերագրում են ինձ, աւելով՝ «առանց Պետրոսեանի թատրոն չի լինի»:—Եթէ առանց հանդուգեալ օր. Ասողիկի, Աղաթանի, Ամերիկեանի, ողջ և առողջ տիկին Հրաչիայի, օր. Վիր. Գարապէտեանի և հայոց թատրոնի այլ յայտնի ներկայացուցիչների թատրոնը կամայկամայ, քալ առ քալ՝ իր գոյութիւնը շարունակում է, ուրեմն առանց Պետրոսեանների և այլոց էլ թատրոնը միշտ իր գործը առաջ կը տանի: Կրկնում եմ՝ բացի Բագուի սարսափելի թանգութիւնից (շատերը Բագուի թանգութիւնը համեմատում են՝ Լոնդոնի աշխարհում ամենամեծ քաղաքի թանգութեան հետ) ես ուրիշ պատճառներ չունեմ: Իրեասան Գ. Պետրոսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԿՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 21-ին
Խորեմ թիւյ տալ «Մշակի» միջոցով յայտնել հետեւեալը: Չը նայելով, որ ես արդէն այս սեպտեմբերի 1-ից վերջնականապէս թիւղել եմ Հայոց Բարեգործական ընկերութեան խորհրդի բար-

բաժնակ, լորեն, գերչակ և այլն, ցանկելու, սերմը և բոլոր ջանքը գիւղացիներից է. արդիւնքի կէսը վերցնում է աղան. բացի դրանից գիւղացին վճարում է իւրաքանչիւր թանաֆ տեղին 5 դռան. իւրաքանչիւր տնից իբրեւ հարկ առնում են 4 գիւղի չաքաթ: Բէյա (միւրչակ) իւրաքանչիւր տուն տալիս է մօտ 200 անդամ (1 մշակը օրական արժէ 1½—2 դռան). բոլոր օգուտները հաշված՝ գիւղի աղան իւրաքանչիւր տնից օգուտ է վերցնում տարեկան մօտ 150 թուման (300 ր.):

Մնացած գիւղերի հարկերն էլ սրանց նման են, մի փոքր աւել կամ պակաս դանապանութեամբ:

Գիւղացիներից առնված այդ հարկերն այնքան էլ անտանելի չեն, որքան անտանելի և սարսափելի են բէյաքը և հարստաբարութիւնները: Գիւղացուն ձրի բանեցնելը կոչվում է բէյա ր. օրինակ՝ գիւղի սեփականատէրը կամենում է իրան համար խառնութիւնը չինել վարձով տալու համար: Մշակները (բէյաքը) պէտք է տան գիւղացիները, կամ թէ իրանք պէտք է դան ձրի բանելու: Դիցուք, աղան նոր տուն է շինում իրան համար. ամեն բան պէտք է կատարվի գիւղացիների ջանքերով՝ ձրի: Աղան իրան տան համար ուղղում է չինել տալ սեղան, աթոռներ, պահարաններ և այլն, կամ թէ չէ՝ հարկաւոր է նորոգել տան պատուհանները, դռները և այլն, այդ բոլորը պէտք է կատարեն գիւղի մէջ գտնվող՝ աղայի հպատակ հիւանդներ՝ ձրի: Հարկաւոր է ջրել աղայի բաժին արտերը, պէտք է ջրեն գիւղացիները՝ ձրի: Աղան ցախ է աւել, դիցուք, 20 վերստ հեռաւորութիւն ունեցող մի գիւղում. գիւղացիները պարտաւոր են գնալ բեւելու իրանց արտերները և կտրտելու բերած ցախը, նաև տեղաւորելու իր տեղում դարձեալ՝ ձրի: Հարկաւոր է ջրաղացի նոր բար բերել Ուրմից (80 վերստ է հեռաւորութիւնը), պէտք է բերեն գիւղացիներն իրանց արաբաներով՝ ձրի: Զմեռ է. աղայի մի քանի տասնեակ սեւեակներ կտրել ձիւնը պէտք է միշտ սրբեն գիւ-

տուրքերի պաշտօնը, սակայն չատեր չարժանա-
կում են դիմել ինձ՝ ընկերություն գործերով թէ՛
«Մշակ» լրագրի խմբագրատանը և թէ՛ իմ բը-
նակարանում: Այդ պատճառով հարկաւոր եմ
համարում յայտնել, որ Բարեգործական ընկե-
րության գործերով այլ ևս չը պէտք է դիմել
ինձ, այլ խորհրդի գրասենեակը, որ գտնվում է
Միջին-փողոցում, կրէդիտային ընկերության տան
մէջ: Հ. Առաքելեան

ՆՆՐԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

Ներկայումս, սեպտեմբերի 21-ին, տեղի ու-
նեցաւ Քիֆլիսի քաղաքային դռմայի աշխատա-
ւորներու հաւաքականութեան խօսքով իր ճա-
նապարհորդութեան մասին, յայտնեց, որ մայրա-
քաղաքում իրան յայտն տուեցին Քիֆլիսի քա-
ղաքային խնամակարութեան զանազան խնդիր-
ները մասին:

Ներկ, սեպտեմբերի 22-ին, Քիֆլիսի ակցի-
զային վարչութեան մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ
ժողով՝ չափ օղեգործութեան վերաբե-
րեալ մի քանի հարցերի մասին: Կառավարու-
թեան կողմից ներկայ էր այդ ժողովին
Միւնցլօվ, որ մի քանի տարի առաջ Կովկաս
էր եկել գինու վրա հարկ դնելու առաջարկն
ուսումնասիրելու նպատակով:

Մեզ հաղորդում են, որ Սալմաստում գործող
միսփոխար ֆոն-Բերգման կարճ ժամանակով Պարս-
կաստանից վերադարձաւ Կովկաս:

Մենք յայտնել էինք, որ Պետերբուրգից Կով-
կաս է եկել Ի. Մեչչերսկի՝ գիւղատնտեսական
դպրոցների վիճակը ընկելու համար: Ի. Մեչ-
չերսկի Քիֆլիսից գնաց Բագու և այցելեց Քա-
ղիկովի այգեգործական դպրոցը Մաշտազա գիւ-
ղում և վերադարձաւ Քիֆլիս: Ներկ, սեպտեմ-
բերի 22-ին երեկոյեան, Մեչչերսկի ներկայ էր
յատուկ նիստի, որ հրաւիրել էր Կովկասեան
Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը՝ ընկելու դպ-
րոցի կարիքները և նրա գրութիւնը բարեկեցու-
միջոցները:

ՂԶԼԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Նորքա ջրի հո-
սանքին զոհ գնաց մեր քաղաքի պրիստաւ Վ.
Արցիշեվսկին: Զր նայած որ Տալիվայի ափերի
պատահական զոհ եղաւ են, բայց հեղեղի ջու-
րը ծածկել է մեծ տարածութեամբ դաշտեր և
այգիներ. այս պատճառով սեպտեմբերի 10-ին
նահանգական ինժեներ Գրիգորիան՝ քաղաքի
ինժեների, պրիստաւ Վ. Արցիշեվսկու և ափերի
կոմիտէի անդամ Վ. Զանջուզեանցի ու 10
կազմակերպի հետ ձիւններով գնում են դաշտերում:

Գալինիերը՝ ձրի, աղան ունի մի քանի տասնեակ
խալվար չալթուք (բրինձ), գիւղացիները պար-
տաւոր են ծեծել ամբողջ չալթուքը, որ մի դը-
ժոխային, տաժանակիր աշխատանք է, դարձեալ՝
ձրի:

Անս այդ պատճառով՝ գիւղացիները իրանց
դրում են բողոքովին դժուար կացութեան մէջ,
որովհետեւ տարվայ մեծ մասը ձրի աշխատելով
գիւղի աղայի համար, իրանց դրոները յետ են
ընկնում և զրկվում են ապրուստի միջոցներից,
այն ինչ եթէ այդպէս չը լինէր, գիւղացիները
կը պարտաւէին իրանց գործերով կամ մշակու-
թեամբ վարձով, ուրիշների համար, որով և
միջոց կունենային մարդկային կենք վարելու...

Բայց եւ չարից ժողովուրդը դժգոհ է նաև
մասնագիտականների մի ուրիշ վարձուներից: Գեռ
մի կողմ թողնենք այն, որ ոչ-մուսուլման տարրը՝
հայերը, ասորիները և հրէաները համարվում են
մուրտաւ (այն ինչ, մուսուլմաններից 100 ան-
գամ աւելի մաքուր են ամեն բանի մէջ) — ան-
տանելի է նաև այն, որ մասնագիտականները դիպ-
չում են ոչ-մասնագիտականների սրտերի ամենա-
փափաքելի տարրերին. անարգել և անպատիւ հայտ-
նում են ոչ-մուսուլմանների հոգին, հաւատը, ե-
կեղեցին, խաչը, Քրիստոսին և ուրիշ չը տեսնու-
ված, չը լսված զարդալի և անհերքելի հայտնա-
նքեր: Ժողովուրդը ոչինչ չէ կարողանում պա-
տասխանել, որովհետեւ պատասխանելու դէպ-
քում սաստիկ տուժում է. տանում են և կա-
պում փայտի, մինչև «մահվան դուռը հասնելը»
ծեծում են անգլիսերէն, յետոյ 10—20 թուման
տուգանք առնում, ապա արձակում:

Բայց եւ չարից և հայտնաբերելու ժողովուրդի
համար անտանելի են նաև առևանգումները և իսլամա-
ցուններն սկզբներում կատարվել են սարսափե-
լի չափերով, իսկ վերջին ժամանակներում, այն
է 50-ական թվականներից ի վեր, պէտք է խոս-
տովանել տեղի են ունենում համեմատաբար պա-
կաս չափով:

Այս բոլորի վրա աւելացրէք և գիւղատնտերի
երբեմնակի թշնամութիւնները: որ և է՝ գիւղացու-

կանգնած ջրի առաջը փակող արգելքները դրո-
նելու և քանդելու տարւ, որպէս զի ջուրն անար-
գել հոսի և թափվի Կասպից ծովը: Ուղեցոյց Վ.
Զանջուզեանցը ջրի ծանծաղ տեղերով առաջ
է գնում, իսկ միւսները նետում են նրան, բայց
յանկարծ պրիստաւ Վ. Արցիշեվսկին մտրակելով
իր ձին՝ ճանապարհից դէպի աջ է արշաւում,
ուշադրութիւն չը դարձնելով պ. Զանջուզեան-
ցի և Գրիգորիանի յորդորներին, որ զուշանայ
այլ կողմում մեծ տարածութեամբ և խորը ջրով
ծածկված փոսից: Դժբաղդաբար պրիստաւը ա-
րագ արշաւելիս՝ յանկարծ ձիւն հետ միասին
այդ մեծ վնի մէջ ընկնելով՝ ջրի տակն է սու-
ղում: Մի քանի վայրկեանից նորից ջրի երես է
դուրս գալիս. այդ միջոցին բոլորն էլ սկսում են
խրախուսել և յորդորել նրան, որ ձիւն վրի մա-
ղբից ամուր բռնի, ձին կը հանի. բայց նա
արդէն վախից կիսակենդան և կորցրած հոգեկան
արիւթիւնը, թուլացած՝ ձիւն ընկնում է ջրի
մէջ, որի խորութիւնը 3—4 սաժէն է, և խնդ-
վում Պրիստաւին խրախուսելիս Վ. Զանջու-
զեանցը անզուշաբար ինքն էլ է ընկնում
այդ վնի մէջ, բայց տեսնելով, որ ձին իրան չէ
հիշող փրկել, թողնում է ձիւնը և հրացանը
ուսին սկսում է լող տալ և կռվելով ջրի հետ՝
հալու իրան ծանծաղ տեղն է գցում: Պարսի
քաղաքը աղաւթելը բոլորի խոսակցութեան ա-
ռարկան է դարձել: Գլխաւ քաղաքային ինքնա-
վարութիւնը փող չունենալու պատճառով՝ հան-
դուցեցով պրիստաւի (որի մարմինը խեղդվելու
երրորդ օրը միայն գտան) թաղման ծախսը հո-
գացին ճայնաւորներից ժողոված փողով:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՔԻՍ ԵՒ ԱՆԿԻՍ

Կ. Պոլսից «НОВОСТЯ» լրագրին գրում են.
«Սովետների դժգոհութիւնը Անգլիայի դէմ
հետզհետէ մեծանում է և հասաւ այն աստիճա-
նին, որին չէր հասել նոյն իսկ հայկական կրի-
թիկ ամենատաք միջոցին: Շատ հաւանական է,
որ միջխորութիւնը կընկնի, որովհետեւ սովե-
թանը յանդիմանում է միջխորութիւնը, թէ նը-
րանք խաբեցին իրան և թագաւոր գործերի դրու-
թիւնը Կրետէում, նոյնպէս և այն, թէ նա պի-
տի հրաժարվի Կրետէից: Իբրեւ, մինչև վերջին
օրերը սովետական հաւատարմութիւն էին, թէ իր
բարձրագոյն իրաւունքները Կրետէի վրա ան-
ձեռնմխելի կը մնան և թէ պետութիւնների մէջ
կրետական հարցի վերաբերմամբ գոյութիւն ու-
նի տարաձայնութիւն: Բայց միթէ հեշտ է ճշ-
մարտութիւնն ասել փաղիշափ երեսին: Թիւրքաց
միջխորութիւնը և պաշտօնեաները, որոնք առհա-

հետ: Վայ այն գիւղացուն, որի հետ կը թշնա-
մանայ գիւղի աղան: Նա իր ծառաներին բրդի
չորեք հազարած ուղարկում է իր թշնամի գիւ-
ղացիներին կամ սպանելու, կամ տուժը կողոպ-
տելու, կամ երկրաբործական կենդանիները գո-
ղանալու: Առաւօտեան գիւղացին գնում է գան-
գաւովելու պատահած դէպքի պատճառով. աղան
ասում է՝ «գող բռնի, յանձնիր ինձ, պատժեմ
կամ վնասը առնեմ տամ...» Խեղճ գիւղացին
թրտելից բռնի աղային յանձնի գողը, կամ
մարդապանը, բանի որ գողը կամ մարդապա-
նը ինքը գիւղի աղան է կամ նրա ծառաները...
Այդպիսի դէպքերի թիւը շատ մեծ է...

Կաշառակերութիւնը՝ ինչ ասել կուզի,
որ սովետութիւն է թէ՛ այս կողմերում և թէ՛ ամ-
բողջ Պարսկաստանում. շատ հոտաւորութեամբ
պորտում են ամեն տեղ գտնելու մի ամենաչնչ-
չին պատճառ՝ ժողովրդից պոկելու տուգանք
և կաշառք (և այդ որքան կարելի է, շատ և
չուտ, որովհետեւ վախենում են պաշտօնեանի լի-
նեղուցի):

Անբարոյականութիւնն առերես գոյու-
թիւն չունի և խստիւ արգելված է, բայց գաղա-
նի նա շատ տարածված է: Անբարոյականութիւ-
նը տարածելու գլխաւոր պատճառն իրանց գիւ-
ղի սեփականատէրերն են: Բաւական է, որ մի
որ և է կին—ինչ աղուկներն ուղոււմ է պատ-
կանի, յարաբերութիւն ունեցաւ իր սիրած որ և
է տղամարդի հետ և գաղտնիք իմացվեց. կնոջ
բարեկամները, կամ ծնողներն իրանց թշնամու
պատժելու համար իսկոյն գնում են յայտնում
գիւղի աղային: Գիւղի աղան էլ, որ մի այդպիսի
դէպք էր սպասում, գաղտնի կերպով իմաց է
տալիս կնոջը, որ մի անգամ էլ իրան մօտ գալ...
հակառակ դէպքում սպառնում է կնոջը գցել
խաշայի մէջ:

Խաշայի մէջ գցելը մի սարսափելի պա-
տիւ է, որ գոյութիւն ունի մինչև այժմ և սո-
վորական է Պարսկաստանում: Այն կնոջը, որը
յարաբերութիւն է ունեցել ուրիշ տղամարդի
հետ, գցում են մի մեծ խաշայի (սև տուրակ),
մէջ: Խաշայի մէջ, կնոջ հետ միասին, կնոջ

սարակ շատ անկրթ մարդիկ են, չունեն նաև
քաջութիւն, ուստի և սովետներն չըջապատող
մարդկանց մէջ չը գտնվի մի հատ մարդ, որ սղա-
մարդութիւն ունենար նրա աչքերը բաց անելու:
Մինչ այդ Բ. Գուռը ունակութիւն է Լօնդօնը
հեռագրներով, որոնք բացատրում են այն ա-
մենը, ինչ տեղի ունեցաւ Կանդիայում: Ինչպէս
տեղեկացայ, Բ. Գուռն աշխատում է անկար-
գութիւններին ամբողջ պատասխանատուութիւնը
գցել անգլիացիների վրա և մինչև իսկ անկար-
կում է, թէ սովետութիւնների պատճառ եղել է
մի անգլիացի կապիտան, որ վաղուց է ծառա-
յում Թիւրքիայում և այս դէպքում կատարել է
դաւաճանի և լրտեսի երկդիմի դեր:

Անօգուտ է ասել, որ այդ բոլոր հեռագր-
ները և յայտարարութիւնները, որ ուղարկում է
Բ. Գուռը Լօնդօն, մնում են առանց որ և է
ներգործութեան: Սովետներն սկզբում շատ բարձ-
րացրեց ձայնը, բայց յետոյ, այնու ամենայնիւ,
հարկաւորված էր զիջել և համաձայնութիւն տալ
ժողովուրդ Նոյնի վերջնագրին: Սովետներ շուտ
չի ների Անգլիային այն բոլոր ստորագրումների
համար, որոնց այժմ ենթարկված է ինքը:

Վերջին ժամանակ լուրեր տարածվեցին, թէ
Կրետէի քրիստոնեաների կողմորակ կազմակերպ-
ված էր գերմանական կառավարութեան խրատ-
ներով և Կ. Պոլսից յատուկ հրահանգներ էին
ուղարկված բէյերին: Ի հարկէ սա հնարած
լուր է և եթէ կրետական բէյերի ու չէյիս-ուլ-
իսլամի մէջ տեղի են ունեցել որ և է յարաբե-
րութիւններ, դրանք սահմանափակվում էին այն
բանով, որ չէյիս-ուլ-իսլամը խորհուրդ էր տալիս
բէյերին դարձնել ժողովականների և մանաւանդ
անգլիական ժողովական ուշադրութիւնը, որ կրե-
տական մուսլիմանները վատ դրութեան մէջ են,
որ նրանց կողոպտում են, զրկում են կայքից և
ենթարկվում են կրետական ժողովի կամայական
նախաձեռնութեան: Բայց բէյերը երբեք ոչինչ հրահանգ-
ներ չեն ստացել, որոնք հրամային նրանց
յարձակվել քրիստոնեաների վրա: Ինչ վերաբե-
րում է Գերմանիայի կատարած դերին այդ գոր-
ծի մէջ, կայսր Վիլհելմ, ըստ երևոյթին, միայն
այն է արել, որ խորհուրդ է տուել սովետներին
պինդ կանգնել և պաշտպանել Կրետէի բազմա-
թիւ մասնագիտական աղաքանակութեան շահերը:
Գերմանիան ժողովի է յայտնի գիւղացիներ ձեռք
բերել Փոքր-Ասիայում, էլ ինչ գործ ունի, թէ ինչ
է լինում Կրետէի վրա: Գերմանիայի համար հար-
կաւոր է դրանք Թիւրքիային այս բոլորէն և սա
ամենապակասըն է:

վարտիքի մէջ դրոււմ են մի մեծ կա-
տու, խաշայի բերանը կապում են և սկսում են
բարակ փայտերով ծեծել կնոյը. պատահում է,
որ խաշայի մէջ կինը մեռնում է կամ ամօթից,
կամ ձի պոտի հարուածներից, կամ վախից. իսկ
եթէ չէ մեռնում, հանում են՝ գլխի մազերը կտա-
րում, երեսը ներկում ամուրիով և մաժուրով,
նստեցնում իւր վրա հակառակ կողմից, պոչը
տալիս են ձեռքը և ըշում իւրի՝ պորտեցիներով
գիւղերը, կամ գիւղի փողոցները, իսկ ժողովուր-
դը շարունակ թրում է կնոջ երեսին: Այնը, այդ
անտանելի խաղաղութեան չենթարկվելու
համար համաձայնվում է աղայի մօտ գնալ՝
նրան պատկանելու և մնում է անպատիւ, ո-
րից սիրտ առած միւս կանայք շարունակում
են իրանց յարաբերութիւնները իրանց հաւա-
նած որ և է տղամարդի հետ, ի հարկէ ամուսնի-
նեղից ծածուկ: Որ և է կնոջ հետ յարաբերութիւն
ունեցած տղամարդը՝ ինչ ասել կուզի, տու-
ժում է սատակապէս՝ տուգանք վճարելով գիւղի
աղային 100—200 թուման:

Այս ամենից յետոյ դարձանալի չէ, որ Սուլ-
դուլի և նրա չըջակայքի հայերը վերջին
ժայր յուսահատութեան մէջ են, հայերը այս բո-
լորի համար բողոքում են, ուր հարկն է, բայց ա-
պարդին, որովհետեւ կաշառքը ամեն ժամանակ
յաղթում է արդարութեանը: Ժողովուրդը դիմում
է իր հոգևոր հայրերին՝ Էջմիածնի և Թաւրիզի
նկարագրելով այս բոլորը և դեռ սրանից էլ ա-
ւելին—արդիւնքը դարձեալ ստացվում է դեռ օ:
Ապա ի՞նչ դիմի ինքը թիւրքաւորս հայը, ստիպ-
ված նա ընդունում է հոգի հոգեւորութիւնը,
պատարաստվում է փոխել իր կրօնը, յուսալով որ
նոր կրօնի կամ նոր դաւանանքի մէջ ինքը բա-
րեկեցիկ կենալ կունենայ, ապա կը լինի օ-
տարի հարստահարութիւններից...

Գուր փորձում էր համոզել դրանց՝ յետ կանգ-
նելու այդ քնասակար ժողգրութիւնից. բայց
գիւղացին առաջ բերելով արդարացի պատճառ-
ներ՝ պատասխանում է. «Ապա ինչ անեմ, ի՞նչ
դիմեմ... թուրքը գալիս է կնոյն և լկուս, բըռ-

ԴՐԵՑՑՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ԾՈՌՁԸ

«Daily News» լրագրի մերկացումները, որոնք
բարձրացնում են Իրէյֆուսի գործը ծածկող
վարագործի մի անկիւնը, հաւանի ցնցում են
առաջ բերել Ներսիսյանի: Թէ և այդ մերկացում-
ների մէջ շատ կէտեր դեռ անորոշ են մնում,
բայց ոչ մի կասկած չը կայ, որ եթէ ստուգվի
Կալիֆի Պէրէյի հրաժարականի բուն պատճա-
ռը, նա հաւանի նշանակութիւնը կը ստանայ:
Միւս կողմից լրագրները տպում են և ուրիշ
մերկացումներ Ներսիսյանի անունից: Փաստերը
և իրողութիւնները այժմ այնքան շատացել են,
որ նոյն իսկ կոյրերն ստիպված են տեսնել:
Այժմ այլ ևս ոչ ոք Պրանսիայում չէ կասկա-
ծում, որ Իրէյֆուսը դատապարտվել է գաղտնի
դոկումենտների հիման վրա. ոչ մի կասկած չը
կայ նոյնպէս, որ այդ դոկումենտները մեծ մա-
սը կեղծ է. ուրեմն գործը պէտք է վերաքննուի:
Անկասկած է նոյնպէս, որ սուտ վկայ՝ անբա-
րոյականութեան տրպար Ներսիսյան թէ և մեր-
կացումներ անում է, բայց միայն այնքան, որ-
քան իրան հարկաւոր է:

Անս ինչ է ասում Ներսիսյանին. «Ես գրեցի
բողոքում գնդապետ Սանդէրի պահանջով,
դժբախտաբար, գնդապետը և Հանրին արդէն
մեռել են. նրանք գիտէին այդ փաստը, բայց հա-
րաւոր է ապացուցանել, որ բողոքում են եմ գրել,
չը նայելով որ այդ վկաները չը կան: Բողոքում
պէտք է ծառայել իրեն ինքնական ապացոյց Իրէյ-
ֆուսի մեղաւորութեան համար, որովհետեւ բիւրօի
հաւաքած բոլոր տեղեկութիւնները Իրէյֆուսի
դէմ միայն բարոյական ապացոյցի նշանակու-
թիւն ունենին: Բերլինի Փրանսիական լրտեսների
միջոցով յայտնի եղաւ, որ գերմանական ընդհա-
նուր շտաբում ստացվել են դոկումենտներ, ո-
րոնց մասին կարող են իմանալ միայն Իրէյ-
ֆուսը. ահա և բողոքում ներկայացնում էր
ցուցակ այն դոկումենտների, որոնց Բերլին
հասնելը իմացված էր Իրէյֆուս տօներն անց
էր կացրել Ելզասում, բայց գերմանական իշ-
խանութիւնները կարծես այդ չէին իշխում.
այդ շատ կասկածելի էր, որովհետեւ Պրանսիայի
օֆիցերին գրեթէ անկարելի է մնալ նուաճված
երկրներում, առանց նկատվելու Ռատից առաջ
բարոյական շատ ապացոյցներ կային Իրէյֆու-
սի դէմ, բայց մի հատ նիւթական ապացոյց չը
կար: Գնդապետ Սանդէրը, որ նոյնպէս Ել-
զասցի է, բայց կատարել հակասեմոտական, ո-
րոնց կեղծ ապացոյց հնարել: Նա անձամբ
համոզված էր Իրէյֆուսի մեղաւորութեան մէջ,
բայց զինուորական դատարանի համար հարկա-
ւոր էին նիւթական ապացոյցներ: Երբ գնդա-

նաբարում, քուրդը գալիս է աղջիկս է փախ-
ցնում. դիւրի աղան անգլիօրէն տուգանքներ է
պահանջում, գալիս են կայքս են գողանում
տանում. հայտնում են հաւատա, եկեղեցիս,
Քրիստոսի խաչը, պատասխանել չեմ կարողա-
նում. պատասխանում եմ, տանում են՝ ջրը
դում, վերջն էլ 10—20 թուման տուգանք
առնում. դիմում ենք մեր հոգևոր հայրերին, ոչ
մի ուշադրութիւն չեն դարձնում. ընդհակառա-
կը, շատ անգամ պատահում են, որ առաջնորդը
ինքն է ոտի տակ տալիս մեր արդար պահանջ-
ները՝ կուրացած կաշառքից: Ինչու մեզ վրա
ուշադրութիւն չի դարձնում Էջմիածինը, վար-
դապետները և եպիսկոպոսները լաւ ուսում են,
լաւ խմում, օթոցների վրա բազմում, անհոգ,
անգարդ, ուրախութեամբ ժամանակ են անց-
կացնում և կարծում են, թէ էլ զարդ չունենք...
Երբ որ պո զին հաւաքելու ժամանակը գալիս
է, մենք Էջմիածնի հպատակներն ենք համար-
վում, իսկ երբ հարկաւոր է մեր դարդերին
դարձան անել, մեզ վրա ոչ ոք ուշադրութիւն
չէ դարձնում, ապա ի՞նչ դիմենք... Արեւմտ թո-
ղէր, որ մենք մեր գլխի ճարը տեսնենք...»:

Գուր նորից փորձում էր մի կերպ համոզելու
դրանց, որ մի փոքր էլ սպասեն, մինչև որ Էջ-
միսլիմը կը դիմի կտրական միջոցների. բայց
նրանք միանգամայն մերժում են ձեզ, պատաս-
խանելով՝ «Մեզ շատ են խաբել, այդ տեսակ
շատ թղթեր են դրանց անցնելով, շատ են
կերակրել մեզ ունայն յոյսերով... Բայց մենք
այլ ևս չենք կարող դիմանալ. դանակը ոսկորին
է հասել... մի փոքր ճնշում ևս և մենք ամենքս
կորած ենք... այն ժամանակ ինչ միջոցի էլ որ
դիմէր, իրողը կը լինի. որովհետեւ մի անգամ
մահ մեզ պակասութիւն են ընդունելուց յետոյ
մենք նորից չենք կարող վերադառնալ մեր ե-
կեղեցու դիւրը, հակառակ դէպքում մեզ ամեն-
քին էլ կը կորորեն...»:

Մենք լուծում ենք.—ինչ որ պատասխանելու է,
թող պատասխանի ընթերցողը...

Նկուր

պետը հրամայեց ինձ դրել բոլորը, ես առանց տատանվելու զրեցի: Ես մինչև ես այն մարդկանցից, որոնք կոչված զինուոր են հանդիսանում և միջնորդարեան առանցքներին են հետևում զինուորական կարգադասության վերաբերմամբ: Ստանալով հրաման, ես անպայման հնազանդվեցի: Ես գրեցի բոլորներին, որովհետև ինձ հրամայեցին գրել: Իհարկե, ես գիտեի, թե ինչ նպատակի համար է: Ես գիտեի, որ կեղծիք եմ կատարում, բայց ես գիտեի նոյնպես, որ աշխարհի բոլոր խուզարկութիւնները վարվում են այդպէս, ինչպէս և մեր բնութիւնը, և ուրիշ եղանակով անհնարին է գործնական հետախնդիրը հասնել: Փոփոխութիւն գործը, որ այնքան աղմուկ հանեց Գերմանիայում, ցոյց տուեց, որ Տառն ևս կեղծիքներ էր կատարում Հանրիկի նման: Գրեթէ միշտ պէտք է լինում նրկական ապացույցներ չինել լրտեսների դէմ, այդպէս նրանք անպատիժ կը մնան:

Եւ շարունակելով իր ցնիկական խոստովանութիւնները, Էստրադալի ասում է, որ միայն այդ կեղծ բոլորը իման վրա դատաւարական Գրեյֆուտ: Եթէ ձեռք են նրա այդ մերկացումները, պէտք է զարմանալ, թէ որպիսի խայտառակ բարքեր են տիրում զինուորական վարչական մէջ, երբ կեղծիքը, շատ պարագաներում անհրաժեշտ է համարվում: Եւ մեծ փառք Բրիտանիայի միջնորդները, որ որոշեց մերկացնել այդ ամբողջ գործերը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական լրագրները մեծ հրճուանքով մատնացոյց են լինում այն համաձայնութեան վրա, որ գոյութիւն ունի Ֆրանսիայի, Իտալիայի, Ռուսաստանի և Անգլիայի միջև կրեոտական հարցում: «Daily News» լրագրի ասելով, Կ. Պոլսի զեպականները շատով պէտք է ներկայացնեն սուլթանին ուղարկած տուրք, պահանջելով յանձնել Կրեոտ կղզին մեծ պետութիւններին, յետ կանչել թիւրքաց զորքը և պաշտօնականներին, խոստանալով պահել սուլթանի վեհապետական իրաւունքները և երախտաւորելով օսմանեան հպատակների կեանքը և զոյքը ապահովութիւնը: Ուղարկատուի ժամանակամիջոցը նշանակվում է հոկտեմբերի 5—10-ը: Մերժման դէպքում մեծ պետութիւնները ձեռք կառնեն բոլոր հարկաւոր միջոցները՝ դուրս բերելու իրանց ծրագրերը:

Լրագրները հաղորդում են, որ Էմիլ Զօլան մինչև վերջին օրերն ապրում էր Կոպենհագէնում, որտեղից այժմ գնացել է Շվեյցարիա, նա կը վերադառնայ Պարիզ հոկտեմբերին:

Փաշոյի մասին անդիլաղներին և ֆրանսիացիներին մէջ ծագած տարաձայնութիւնները քննարկում են այժմ զիպոնատիական եղանակով և յոյս կայ, որ համաձայնութիւն կայանայ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հրէաների թիւը: Լօնդօնում նորերս ըստ է տեսել հրէական տարեցոյցը՝ 5659 տարեկան համար, որ սկսվել է այս սեպտեմբերի 4-ից: Տարեցոյցի մէջ առաջ են բերված հետաքրքրական վիճակագրական տեղեկութիւններ հրէաների մասին: Հրէաների ամբողջ թիւը համարվում է այժմ 9 միլիոն: Այս թիւից եւրոպային ընկնում է 7,701,000, որից 4,500,000 բնակվում է Ռուսաստանում, 1,800,000 Աւստրո-Ունգարիայում, 567,000 Գերմանիայում, 300,000 Իտալիայում, 120,000 Թիւրքիայում և Անգլիայում 101,000: Հրէաները պահպանում են իրանց աղքատներին: Աղքատների կամաւոր ֆոնդը 1897-ին ստացել է ծախսել է 45,000 ֆունտ ստերլինգ: Միմիայն Լօնդօնի գանազան դպրոցներում սովորում են 19,000 հրէայ երեխաներ: —Առհասարակ, ինչքան եւրոպական ցամաքի վրա հրէաների դէմ զոգորանութիւնն ու հալածանքը աւելանում է, այնքան էլ նրանք առաջադիմում են Անդիլաղում և մօտենում անգլո-սաքսոններին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԻՌԻՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՐԻՑ, 22 սեպտեմբերի: Վերաքննութեան հակառակ լրագրները գոհ են երկվայ օրով, որովհետև Պարիզի ազգաբնակչութեան մի նշանաւոր մեծամասնութիւն, այդ լրագրների ասելով, բոլորեց զորքը վերաւորողների դէմ: Վերաքննութեան կողմնակից օրգաններն ասում են, որ երէկ երևան եկա կղերականների և յետադիմականների դաշնակցութիւնը և սատարիկ յանդիմանում են կառավարութեան՝ ժողովի կազմակերպողներին ձերբակալելու համար: «Rapport» բոլոր մեղք գցում է Գերուկի և նրա կուսակիցների վրա, որոնք իրանց միջամտութեամբ ստիպեցին կառավարութեան քանի մի միջոցներ

ձեռք առնել, որպէս զի աւելի լուրջ անկարգութիւնների առաջն առնվի:

ԿԱՅԻՐԷ, 22 սեպտեմբերի: Գեղարէֆի նահանգի վրէժած դերվիշները մնացորդ ույծերը՝ Ահմէդ-Նազիրի առաջնորդութեամբ, փորձեցին յետ խել Գեղարէֆը, բայց յետ մղվեցին մեծ կորուստով: Եղիպտացիները աննշան կորուստ ունեցան: Գեղարէֆի նահանգը դերվիշներից մաքրելու համար Օրդու-բամից զօրք է ուղարկվում: Փաշոյից ոչ մի տեղեկութիւն չի կայ, բայց այն կարծիքն են, որ Մարշան շուտով կը թողնի քաղաքը:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 22 սեպտեմբերի: Սերբիական յայտագրին տուած պատասխան յայտագրի մէջ, Բ. Գուռը՝ Կոսովայի նահանգի բռնութիւնների վերաբերմամբ յայտնում է, թէ Սարա-Եղլին փաշայի քննութիւնից երևում է, որ սերբիական յայտագրի մէջ յիշատակված բռնութիւնների դէպքերից շատերը բարոյական տեղի չեն ունեցել, և այդ փաստը այն եղբայրացութեան է բերում, որ զանգառները հիմնված են սուտ տեղեկութիւնների վրա, որոնք ստացված են այնպիսի անձներից, որոնց շահը պահանջում է խախտել երկու պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւնները: Բացի դրանից, այն զանգառները, որոնց մասին խօսք կայ, վերաբերում են կառավարութեան ներքին գործերին:

ՀՌՈՍ, 22 սեպտեմբերի: Իտալական կառավարութիւնն ուղարկեց եւրոպական բոլոր պետութիւններին յայտագիր, որով նրանց հրաւիրում է կոնֆերանսիայի՝ քննելու անաբխիտները դէմ ձեռք առնելիք միջոցները:

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ, 22 սեպտեմբերի: Թագուհու թագուհու նշանակված է հոկտեմբերի 3-ին:

ՀՌՈՍ, 22 սեպտեմբերի: Այստեղ եկաւ և իշաւ «Հուռ» հիւրանոցում գնդապետ Դր. Պատրիկ-Կլաւը՝ կոմս Մարկուս-Բէլ կեղծ անունով: Նա տեսակցութիւն ունեցաւ շատ բարեկամների և ֆրանսիական ժուրնալիստների հետ, իսկ շաբաթի օր ուղևորվեց, որպէս թէ, Նեապոլ, բայց իսկապէս գնաց հիւսիսային Իտալիա:

ԿԱՆԷՍ, 22 սեպտեմբերի: Միջազգային զինուորական դատարանի անդամները ուղևորվեցին Կանդիա՝ քննելու բռնութիւնների գործը: Նրանք, որոնք յատկապէս միջադրվում են անդլիաների վրա յարձակվելու մէջ, կենթարկվին անգլիական դատարանին:

ՊԵՏԵՐԲՐՈՒԴ, 22 սեպտեմբերի: Բարձրագոյն պալատում երեք ամսով սուղ է նշանակված Դանիայի թագուհու մահվան պատճառով:

ՍԵՎԱՍՏՈՊՈԼ, 22 սեպտեմբերի: Սեպտեմբերի 21-ին, «Շտանդարտ» նաւով Սեփաքոպոլ հասան Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆեոդորովնա: Այստեղից երկուշաբթի 9 ժամին Թագաւոր Կայսրը երկաթուղով մեկնեց արտասահման, իսկ Թագուհի Կայսրուհին և Կայսերական տան միւս անդամները սվիտայի հետ միասին վաղը պիտի վերադառնան Լիվադիա:

Խմբագիր՝ Ա.Լ.ԲՍՍԱՆԻՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԻՐԻԷՍԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԿՐԿՈՎԱԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՎ

Մ ա ղ ա տ ա ղ Ն 1 գնացքը դուրս է գալիս ԱՍ-ԳՈՒԻՅ գէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկայ 4 ժամին և 5 րոպէն թի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 26 րոպէն: Իսկ Ն 2 գնացքը ԹԻՖԼԻՍ գէպի ԱՍ-ԳՈՒԻՍ առաւօտեան 9 ժամ և 10 րոպէն: Բ ա թ ու լ է հասնում երեկոյան 8 ժամ և 47 րոպէն:

Մ ա ղ ա տ ա ղ Ն 3 գնացքը դուրս է գալիս ԱՍ-ԳՈՒԻՅ գէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկայ 12 ժամ 20 րոպէն: Թի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյան 6 ժամ և 33 րոպէն: Իսկ Ն 4 գնացքը ԹԻՖԼԻՍ գէպի ԱՍ-ԳՈՒԻՍ առաւօտեան 9 ժամ և 10 րոպէն: Բ ա թ ու լ է հասնում երեկոյան 7 ժամ 48 րոպէն: Բ ա թ ու լ է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 28 րոպէն:

Մ ա ղ ա տ ա ղ Ն 2 գնացքը դուրս է գալիս ԱՍ-ԳՈՒԻՍ գէպի ԹԻՖԼԻՍ առաւօտեան 8 ժամ 20 րոպէն: Թի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյան 8 ժամ 22 րոպէն: ԹԻՖԼԻՍ գէպի ԱՍ-ԳՈՒԻՍ գնացքը դուրս է գալիս երեկոյան 9 ժամ 5 րոպէն: Բ ա ղ ու լ է հասնում ցերեկայ 12 ժամ 59 րոպէն:

Մարդատար Ն 4 գնացքը դուրս է գալիս ԱՍ-ԳՈՒԻՍ գէպի ԹԻՖԼԻՍ երեկոյան 8 ժամ 35 րոպէն: Թի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 7 րոպէն: ԹԻՖԼԻՍ գէպի ԱՍ-ԳՈՒԻՍ գնացքը դուրս է գալիս 10 ժամ 57 րոպէն: Բ ա ղ ու լ է հասնում առաւօտեան 5 ժամ 45 րոպէն:

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Ե. Ի. ՔՐԱՆՑԻՈՒՍ

մանազէտ կողորդի, ըթի և ականջի հիւսնդու-թիւնները:

Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյան. Վերամի-նովկայա փողոց, տուն Ն 4, Իտալիայի հանդէպ: (Կ. չ. ո.) 12—30

Մուկրանեան փողոցի վրա, պարօմին մօտիկ, այնտեղ՝ ուր պէտք է հաստատուն կամուրջ չինվի դէպի Կուկիւա, իշխան Ալեքսանդր Մուկրանսկու տներում:

ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐ

ամեն միւր բաղկացած երկուսից մինչև չորս սենեակից՝ իրանց խոհանոցներով, գինը 20-ից մինչև 40 րուբլի: Տաւր սենեակ, ամեն միւր իր խոհանոցով արժէ 10 րուբլի: Կարելի է վարձել առանձին սենեակներ՝ 7, 6 և 5 րուբլով: 18 խանութ փոքրիկ սենեակներով՝ ամեն մէկը 10 րուբլի: Երկու ներքնատուն՝ ըստ, չոր և հով: Տաւր սրահ՝ պահեստի և կառավարների համար: Յիշեալ տների միջև բացված է երկու լայն և բանուկ փողոց, որոնք միացնում են Անգլիա-խառի փողոցը՝ Մուկրանեան փողոցի հետ: Տանտիրոջը տեսնել կարելի է՝ Լաբորատորիայա փողոցում տ. Ն 9: (ո. չ.) 2—2

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ի

ԼԵՕ

Մ Է Լ Ի Ք Ի Ա Ղ Զ Ի Կ Ը

(Պատմական վէպ, 753 էրես)

Գինը 1 ՐՈՒԲ. 30 ԿՈՊԵԿ (սակեկազմ 2 րուբլի)

Ծախվում է ԹԻՖԼԻՍԻՍՏ—հեղինակի մօտ («Մշակի» խմբագրատանը) և Կենտրոնական գրա-վաճառանոցում: ԲԱԳԻՌՈՒՄ—պ. Ներսէս Գալիբեանցիի մօտ, Ա. Ի. Աղամովի գրասենեակ, Հեղինակի հասցեն՝ ТИФЛИСЬ, редакция „Мшакъ“.

7—10

ՎԱՃԱՌԱՀԱՆՎԵՑ ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ա Կ Ա Ն Օ Գ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԹԻՒՐԲԱՅՈՒՄ ՎՆԱՍՎԱԾ ՋԱՅԵՐԻՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ, ՆՈՐԻՑ ՄԵՍԿՎԱԾ ԵՒ ԼՐԱՅՐԱԾ ՀՐԱՅՐԱՎՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՆԸ ՋԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ, 3 Ր. 70 ԿՈՊԵԿ

2-ое вновь обработанное и дополненное издание ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНОГО СБОРНИКА

„БРАТСКАЯ ПОМОЩЬ ПОСТРАДАВШИМЪ ВЪ ТУРЦІИ АРМЯНАМЪ“.

Въ настоящее уцененное издание, содержащее болѣе 140 статей разнообразнаго содержания въ прозѣ и въ стихахъ, вошло болѣе 40 новыхъ, знакомящихъ съ одной стороны съ ужасающими фактами турецкихъ армянъ, а съ другой—съ бытовыми и культурными условиями жизни армянъ въ прошломъ и въ настоящемъ. Въ книгѣ приложены двѣ отдѣльныя большія группы (болѣе 100 человекъ) армянъ-переселенцевъ, снятыя съ натуры, а также болѣе 150 рисунковъ (40 новыхъ), въ томъ числѣ многіе въ цѣстныхъ краскахъ и два: „Рѣзня армянъ въ Трѣбизондѣ 1895 г.“ И. К. Айвазовскаго и „Весенняя буря“ Магдесіана, въ три тона.

Цѣна 3 р., съ пересылкой 3 р. 70 к.

Склада въ конторѣ Русскихъ Вѣдомостей и въ книжн. магаз. Карбасникова на Моховой, №В. Ляца, не окончившія счетовъ по 1-му изданію «Братской помощи», благоволятъ поспѣшить окончаніемъ таковыхъ.

Покорнѣйшая просьба къ изданіямъ, сочувствующимъ цѣли сборника, перепечатать настоящее объявленіе.

5—10

Завѣд. ред. Гр. Джаншиевъ.

Մ. Ի. ԱՍԼԱՄԱԶՕՎԱՆՆԱՀԱՊԵՏՕՎԱՅԻ

(Աւարտած Բարձրագոյն իլական կուրսերում)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԵՐԵՄԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆ ՕՐ

Աւսուցիչ սկսված է սեպտեմբերի 1-ից: Հասցեն՝ Պրեկիսկայա փողոց, Ն 14. 5—10

Ք ա ղ ա ղ ը զ ու տ ո Վ Հ ե ո ա ն ա լ ու պ ա տ Ճ ա ո Վ

Չափաւոր գնով կանաչադաշն, վայրի այծեր, քարայծեր, կրի-խօտող քուրակներ են ծախվում: Նոյն տեղում ցանկա-նում են գնել Կովկասեան վայրի կենդանիներ, այն է՝ եղջերուներ, 10—12 ՀՈՒԳՕ ՎԻՆԿԼԵՐ

Ֆիլանսների միևիտրի քոյտուրեամբ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Բա Կ, Բրաչեսնայ, Դոմ Թեր-Օվանեսովա).

Կուրսերի նպատակն է տալ ունիդիտներին մասնագիտական-առևտրական կրթութիւն և պատրաստել հմուտ հայուհայներ: Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ և Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թուղթագրութիւն և թուղթագրութիւն համարիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական, առևտրական և բան-կային. 3) Առևտրական լրագրութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն 5) Առև-տրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղարդութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի):

ՊԱՐԱՊՈՒՆԻՔՆԵՐԸ ՍԿՎՈՒՄ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ից:

Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում և եղբ. Ծովեանեան և ընկ. ԲԱԳՈՒԻ բաժան մուշք ու ժ: Օտարաբաղադրի ունիդիտներին յարմարութեան համար կուրսերում ընդունվում են զիշերօթիկներ: Կուրսերի կանոնադրութիւնը (УСТАВЪ) և մանրամասն օրագիրը—տրվում են և ուղարկվում են ձրիւ և քա: Օտարաբաղա-դրիները զինում են կուրսերի հիմնադրին՝ БАРУ, А. И. Теръ-Каспарову, (Կ. չ.) 21—25